

ЩО БАЧИЛА ВИВІРКА?

Над малим багnistим озерцем у пралісі простягали вікові осокори своє крислате гілля, наче стидалися його перед очима чужинців. Густа-прегуста, чорна мов ніч вільшина обступила його звідусіль, а високі всуміш накопичені ломи боронили до нього приступ. До половини погружені у рудавині¹, гнили тут грубезні дубові пні, закидані валявою листя та гілля, порослі бородами та подушками мохів, а зовні прислонені осокою та ситником. Отут, на окраїнах, багнука переходила у болото, глибоке, мастке, непрохідне українське болото, перед яким спиняється навіть лісовий звір, а безрадним стає навіть завойовник світу. Дещо далі, на сухому бугорку, темніли щетинкою смереки, темні, високі, понурі, наче витяті з гірського краєвиду, а між смеречиною й осоками розсілися зрідка тінисті, крислаті, хоча й не такі високі буки. А на одному з них у просторому дуплі жила собі вивірка².

Добре жилося їй у лісі, у якому було стільки другої звірні. Не раз і не два бачила вона ловців-молодців, які ганялися по лісу за чотириновою добычею або підстерігали на озерці болотяну птицю, та

---

¹ Рудавина — трясовина.

² Вивірка — білка.

ніколи й на гадку не прийшло їй тікати з сієї околиці перед ловами. Для людської наживи були куниця, лиси, кабани, тури, ведмеді, рисі у недалекій діброві, лосі у близьких багнах над Стиром та Горинню або, врешті, олені чи серни. Знала вона, що за півдня мандрівки по гнучкому гіллі беріз, лип та грабів є й боброва загата на річці, — а все те надило двоногого грабіжника. Безпечно буяла собі зате руденька штукарка у гіллі, без перешкоди виховувала своє потішне, чорнооке, живе й моторне потомство та спокійно накопичувала у своєму дуплі щорічно так з півкаменя ліскових чи букових горішків.

Але мало сього! Життя біля озерця було цікаве-прецікаве! Рік у рік двічі протягали туди многі полки перелітних птиць. Вони перші віщували вивірці майбутню осінь, вони перші заповідали й поворот цвітистої княгині весни. Не раз пізнім вечором напровесні, коли у лісі вешталися ватаги голодних вовків і було страшно та тужно на серці, нагло чулися на розталому озері покрики птиці. «Тепло іде!» — казала тоді вивірка і з того часу щоднини гляділа, чи пуп'янки на гіллі вже пучнявлють та чи з-під бурої луски не добувається вже сочна зелень. Отут, над озерцем, олені відбували свої весілля та двобої, а отам, під смереками, білили кості двох борців, які сплелися рогами у двобої та так і впали жертвами вовків. Туди заходили і тури у своїх щорічних мандрівках, тут виводилися кабани — словом, букове дупло було наче вікном княжого дворища, крізь яке володар пригляда-

ється до жартів та штукарств придворних скомо-
рохів.

Ось і сьогодні саме під сим буком, на якому жила вивірка, розігралася доволі займава¹ дія. Ловець, молодий, жвавий отрок, поцілив стрілою малого кабанця, а там, не оглядаючись по боках, побіг, щоб підняти свою добиччу. І ось побачила його стара самура² і притьмом кинулася помститись душогубові за смерть дитини. Звинувся на місці отрок і з усієї сили вдарив дика ратищем, але і сам упав по хвилі. Гострим зубом розпорола йому самура ціле передудя³, і струєю біла кров із розірваної ноги. От і біда! До води годі дістатися, до хати далеко, а спливе кров, то і сили не стане!

Як міг, так спинював кров отрок. Здійняв з другої ноги вовняні волокни, вийняв з торби хліб, заліпив ним рану та став перев'язувати волоками, але ось потемніло йому в очах, задзвеніли в ушах усі київські дзвони, і без сили повалився отрок на землю. Так лежав без руху та віддиху, а мушва і комарі без перешкоди обсідали його лице та руки. Се було зовсім не цікаво, і вивірка побігла в хату спочивати...

Довго лежав отрок під дубом, і вже сонце хилилося до заходу, коли розплющив очі, наче зі сну збудився. А збудив його лай собаки. Наче музика дівчину, утішив сей голос раненого. Він підвівся й обережно та уважно став доторкатися до рани.

---

¹ *Займава* — захоплююча.

² *Самура* — дика свиня.

³ *Передудя* — литка.

Вона вкрилася вже грубою поволокою зціпенілої крові, але свіжої не було. Видко, безрух та перев'язка спинили її вплив. Зате страшна спрага томила його, язик приставав до піднебіння, а в голові гуділо, наче від удару. Аж ось від сторони смерек надбігла здорова, годована, лягава собака; вона прибігла до лежачого й обнюхала його від голови до ніг, а там забрехала раз і другий, коротко, уривано, наче сповістить бажала всіх, що найшла.

Із гущавника вийшла закутана у темну верету бабуся. Вона опиралася на ціпок і тьопала дрібними кроками, рухаючи устами, наче пережувувала щось у беззубих яснах. За нею ступав плечистий кремезний парубок з ратищем у одній і дзбанятком у другій руці. Одітий був у полотнянку без рукавів та коміра, а припоясався широким чересом, за яким стримів ніж, з лівого боку на ремінній прив'язі висів широкий блискучий топір. Обоє підійшли до лежачого та мовчки гляділи на себе усі троє, а пес із висолопленим язиком сидів поруч, поблискуючи білими зубами та червоним язиком.

— Хо, хо! — шамкала бабуся. — Хо, хо! А ось зловилася й птичка у заставку. Еге ж, птичка непогана, не проста; бачиш, Славо, сі брови та очі? Благородна птичка, боярська! В неї, щоправда, половецьке гніздо та косоокі дядьки, але все-таки боярський баран, аби який, стоїть холопського вола.

— То ви його знаєте, бабуся? — спитав парубок.

— Його? Хо, хо! Я всіх знаю! Всіх! І сих, що з Чаброва з таким шумом та криком ішли на ріку

Калку в озівські степи, і сих, що їхали змагатися з Батиєм та Куремсою. Гай, гай! Скільки голів потрясалось згорда над кінською гривною, скільки птичок поспівувало, наче весною іволги! Ти, Стрибоже, чув їх та свистів ще дужче за них, ти, Хорсе, ще вище підіймав своє золоте личко, а чорна мара¹, що кралася за ними опушкою лісу, пожерла їх. Гей! Вона стежила їх від першої хвилі, дратувала їх лихою ворожною, а як тільки виїхали з приютного лісу, враз і ускочила на коня, поза їздцем. Сухою кістлявою рукою невидимо перебрала від їздців віжки й повезла їх просто на смерть. Судиславе, Судиславе!

— Не балакайте, бабусю, про пусте, глядіть, людина вмирає!

— Я діло говорю, дитинко, та ти молошник, не розумієш мене. Як се молочко, що маєш на вусах, осяде на висках сивиною, то й порозумієш як слід... А він не вмирає і не вмере! Темна мара тепер при Ратиборі, почестей їй похочується, боярської птиці заблагла погана... Пробі!

Слова бабусі значили, що біля боярина Ратибора, якому належала уся волость, стоїть смерть. Стара Голубиха була справді несповна розуму, та не було ще такого, щоби яке її слово та не здійснилося. Ворожка була, бач, з неї на славу!

— Благородна боярська птичка! — бормотіла стара і приклякла біля лежачого. — Ось пожди, й тобі крильце підв'яжемо, вигоїмо, і полетиш собі,

---

¹ Чорна мара — тут: смерть.

фрр! Сядеш на гілку, на калинову, далеко від усіх других, і добре тобі буде. Бо з усіх лих на світі найпоганішим лихом є людина. Еге ж!

Вмілою рукою здійняла перев'язку і побачила страшну дерту рану, обліплена хлібом та кров'ю.

— Я так і знала. Славо, давай дзбанок!

— Води! — простогнав ранений. — Ради Бога, води!

— Іменно води тобі треба! Ось вона!

Приложила дзбанок до уст лежачого, а він припав до нього губами, неначе вмираючий до життя. Пив, пив, доки стара не відняла дзбанка від губ.

— Ох! — перевів дух молодець. — Що за добро!

— Еге ж, добро! Усе, що з моїх рук, дитино, добре! Але вибачай і пожди! Дома дістанеш більше! Вода не тільки до пиття годиться.

Вимила рану, витерла обережно платиною, а там з-під верети видобула чималий шкіряний мішечок і добру хвилю порпалася у ньому, наче дитина у маминій скрині, аж найшла мале глиняне горнятко, туго зав'язане міхуром. У ньому була якась темна, зеленувата мазюка, якою стара вмить замастила усю рану. Засичав і скрутився молодець, наче настолочений вуж, та стара тільки захихикала:

— Сичи, сичи! Хвильку покрутишся та й перестанеш. Пече тебе, синку? Пече? Ну, гаразд! Зате не припече тебе гарячка, не з'їсть тобі круглого личка, не пооре чола. Хо, хо!

Швидко і вправно перев'язала ногу полотенцем, а за сей час молодець заспокоївся.

- Добре мені тепер! — прошепотів.
- Ти син боярина Ратибора? — спитала його бабуся.
- Так! Подайте мені води й дайте знати батькові!
- То ім'я тобі буде... Олег?
- Так, Олег. Води дайте!
- Ба, ще корова недоєна, криничка невикопана. Славо, бери його! Я понесу тобі ратище.

Мовчки схилився парубок, узяв Олега на руки, мов дитину, і, проводжувані веселим брехотом собаки, всі троє скрилися під смерчиною. Отут стояла збудована із грубих дубових кругляків хата.